

ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кальченко М.М., аспірант

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Розглянуто сутність фінансової діяльності і різних джерел інформації та їх формування на підприємствах. Визначні основні завдання та напрями здійснення фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовані основні форми фінансового забезпечення підприємств та порядок проведення аналітичної роботи фінансової діяльності сільськогосподарського підприємства.

The essence of financial activities and the various sources of information and their formation in the workplace. Prominent main objectives for financial activity of agricultural enterprises. Reasonable basic forms of financial security businesses and conduct analysis of the financial activities of the agricultural enterprise.

Постановка проблеми. В організаційній та управлінській роботі підприємств фінансова діяльність посідає особливе місце. Під фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств слід розуміти систему використання різних форм і методів для фінансового забезпечення їх функціонування та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів. Від неї багато в чому залежить своєчасність і повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та розвитку аграрного підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою й іншими суб'єктами господарювання.

Основною проблемою аграрного підприємництва у сучасному економічному середовищі є відсутність оборотних коштів при наявності у значній кількості підприємств потенційно прибуткових проектів. Якість управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств впливає на ефективність фінансової діяльності, яке включає також сферу формування, розподілу та використання прибутку, який залишається в його розпорядженні. При цьому, у результаті фінансово-господарської діяльності аграрних підприємств держава одержує свою частку у вигляді податків, підприємство – у вигляді чистого прибутку, а працівники – певні доходи від розподілу і використання частини чистого прибутку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств та агробізнесу викладені в працях відомих вітчизняних та закордонних учених, таких як О. М. Бандурка, М.Т. Білуха, М.Д. Білик, М. Н. Крейніна, А. Б. Крутик, А.М. Литовських, С.Ф. Покропивний, А.М. Поддєрьогін, Г.В. Савицька, Ю.С. Цал-Цалко та ін.

Поставка завдання. Метою написання статті є поглиблення теоретико-методичних аспектів здійснення фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова діяльність сільськогосподарських товаровиробників охоплює як внутрішні, так і зовнішні

фінансові відносини. Метою перших є створення необхідної фінансової бази для виробництва продуктів харчування, продовольства і сировини рослинного та тваринного походження структурними виробничими підрозділами, а метою других сприяння вітчизняним сільськогосподарських товаровиробникам (через надання їм кредитів, страхування врожаю тощо) в їхній статутній діяльності, а також у реалізації виробленої ними продукції (продовольства, сировини, в тому числі й після їх переробки) відповідно до вимог сучасної ринкової економіки.

Під фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств слід розуміти процес, спрямований на забезпечення виробничо-господарської діяльності коштами (грошіми, фінансовими ресурсами), що визначає фінансовий стан підприємства. У ході проведених досліджень нами виокремлено поняття фінансового стану підприємства з огляду різних джерел, які наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Визначення поняття фінансового стану у різних джерелах інформації

Науковці	Характеристика поняття фінансового стану підприємства
Бандурка О. М.	визначає як ступінь забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями [1, с. 180]
Білуха М. Т.	стверджує про те, що фінансовий стан підприємства – «це його активи і пасиви, що відображають наявність і розміщення фінансових ресурсів на певну дату» [2, с. 69]
Білик М. Д.	розглядає як «реальну (фіксовану) і потенційну фінансову спроможність підприємства забезпечити певний рівень фінансування поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед підприємствами й державою» [8, с. 216]
Крейніна М. Н.	вважає, що це сукупність показників, які відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів [3, с. 104]
Крутик А. Б.	розглядає фінансовий стан підприємства як «з'ясування того, чи здатне підприємство відповідати по своїх зобов'язаннях, як швидко кошти, вкладені в активи, можуть перетворюватися на реальні гроші, і наскільки ефективно використовується майно» [4, с. 257]
Литовських А. М.	визначає фінансовий стан господарюючого суб'єкта, як характеристику його фінансової конкурентоспроможності (тобто платоспроможності, кредитоспроможності), використання фінансових ресурсів та капіталу, виконання зобов'язань перед державою та іншими господарюючими суб'єктами [5, с. 76]
Покропивний С. Ф.	розглядає не фінансовий стан підприємства, а фінансово-економічний, який «характеризується рівнем прибутковості і рентабельності капіталу, фінансовою стійкістю і динамікою структури джерел фінансування, здатністю розраховуватися за борговими зобов'язаннями» [6, с. 146]
Поддєрьогін А. М.	вважає, що це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [8, с. 220]

Науковці	Характеристика поняття фінансового стану підприємства
Савицька Г.В.	визначає як «економічну категорію, що відображає стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкту господарювання до саморозвитку» [7, с. 244]
Цал-Цалко Ю. С.	вказує, що фінансовий стан підприємства визначається сукупністю показників, які відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, його реальні й потенційні фінансові можливості, які прямо залежить від результатів їх підприємницької діяльності [9]

Формування фінансових ресурсів на підприємствах відбувається під час формування статутного фонду, а також у процесі розподілу грошових надходжень у результаті повернення авансованих коштів у основні та оборотні фонди, використання доходів на формування резервного фонду, фонду споживання і фонду накопичення. У зв'язку з цим поняття «формування» та «розподіл» доцільно розглядати як єдиний процес у суспільному виробництві.

Отже, формування та використання фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами – це процес утворення ними грошових фондів для фінансового забезпечення операційної та інвестиційної діяльності, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання. Рух грошових потоків кількісно відображає всі стадії процесу відтворення через формування, розподіл та використання грошових доходів, цільових фондів. Відтак фінансові ресурси є безвідмовним індикатором виникнення вартісних диспропорцій: дефіциту грошових коштів, неплатежів, нецільового використання коштів, збитків та інших негативних явищ у процесі фінансово-господарської діяльності підприємств. Тобто фінансовим ресурсам властива потенційна можливість контролювати фінансово-господарську діяльність аграрних підприємств.

Фінансова діяльність виконує обслуговуючу роль відносно виробничо-господарської діяльності, та розглядається як один з найважливіших інститутів аграрного підприємства. Різним видам сільськогосподарських підприємств притаманний свій особливий режим формування фінансових ресурсів. Нами визначені особливості формування фінансових ресурсів залежно від організаційно-правової форми підприємства, які наведені в табл. 2. Слід зазначити, обов'язковими передумовами ефективного функціонування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, на нашу думку, є: різноманітність форм власності; свобода підприємництва та самостійність у прийнятті рішень; вільне ринкове ціноутворення та конкуренція; самофінансування підприємництва; правове забезпечення правил економічної поведінки всіх суб'єктів підприємницької діяльності; обмеження і регламентація державного втручання в діяльність підприємств.

Так, фермерське господарство, формує свої фінансові ресурси за рахунок власних доходів, тобто прибуткової господарської діяльності, а також може отримувати кошти Українського державного фонду підтримки фермерських господарств на безповоротній основі та на конкурсних засадах на поворотній основі.

Формування фінансових ресурсів за різними організаційно-правовими формами підприємств

Організаційно-правова форма підприємств	Нормативний документ	Формування фінансових ресурсів
Фермерське господарство	Закон України “Про фермерське господарство”	Формує свої фінансові ресурси за рахунок власних доходів, тобто прибуткової господарської діяльності
Сільськогосподарські споживчі товариства та їх спілки	Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію»	Фінансові ресурси формуються за рахунок коштів, одержуваних внаслідок господарської діяльності, продажу цінних паперів та інших надходжень.
Сільськогосподарські кооперативи	Закон України “Про сільськогосподарську кооперацію”	Дохід сільськогосподарського кооперативу формується з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних і прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці найманого персоналу
Державні та комунальні сільськогосподарські підприємства	Закон України «Про підприємства в Україні», «Про колективне сільськогосподарське підприємство» та ін.	Формуються як за рахунок загальних джерел (доходи від реалізації продукції, робіт, послуг; доходи від цінних паперів; кредити банків та інших кредиторів та ін.), так і спеціальних (дотації, субсидії, субвенції та інші засоби державної підтримки)

На безповоротній основі кошти надаються на такі цілі:

- 1) відшкодування вартості розробки проектів відведення земельних ділянок для ведення фермерського господарства;
- 2) відшкодування частини витрат, пов'язаних зі сплатою відсотків за користування кредитами банків, та часткову компенсацію витрат на придбання першого трактора, комбайна, вантажного автомобіля, будівництво тваринницьких приміщень, в т.ч. вартість проектно-кошторисних документів, пільгові умови кредитування, страхування фермерських господарств;
- 3) підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів фермерських господарств у сільськогосподарських навчальних закладах;
- 4) розширення досліджень із проблем організації і ведення виробництва у фермерських господарствах;
- 5) видання рекомендацій з питань використання досягнень науково-технічного прогресу в діяльності фермерських господарств;
- 6) забезпечення гарантій при кредитуванні банками фермерських господарств;
- 7) забезпечення функціонування Українського державного фонду підтримки фермерських господарств та його регіональних відділень.

Поворотна допомога фермерським господарствам надається для виробництва, переробки та збуту виробленої продукції, на здійснення виробничої діяльності та інші передбачені статутом Українського державного фонду підтримки фермерських господарств цілі під гарантію повернення строком від 3 до 5 років.

Споживчі товариства, спілки та їх підприємства мають право одержувати в установах банків, у підприємств і організацій позички та несуть повну відповідальність за додержання кредитних договорів і розрахункової дисципліни. Після платежів у бюджет та інших обов'язкових відрахувань прибуток розподіляється загальними зборами членів споживчого товариства (зборами уповноважених) та радами відповідних спілок згідно з їх статутами. Споживчі товариства, спілки та їх підприємства самостійно або на договірних засадах встановлюють вільні ціни і тарифи на продукцію виробничо-технічного призначення, сировину, сільськогосподарську продукцію та товари народного споживання, що виробляються і закупаються ними, надані послуги з урахуванням попиту й пропозицій, за винятком продукції, товарів і послуг, на які передбачено державне регулювання цін і тарифів.

Дохід сільськогосподарського кооперативу формується з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних і прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці найманого персоналу. Дохід розподіляється на податки та збори (обов'язкові платежі) до відповідних бюджетів; погашення кредитів; покриття збитків; проведення відрахувань у фонди кооперативу; кооперативні виплати; виплату часток доходу на паї (до 20,0 %, що визначені до розподілу). Порядок використання доходу кооперативу (об'єднання) встановлюється статутом. Доходи державних та комунальних сільськогосподарських підприємств формуються як за рахунок загальних джерел (доходи від реалізації продукції, робіт, послуг; доходи від цінних паперів; кредити банків та інших кредиторів та ін.), так і спеціальних (дотації, субсидії, субвенції та інші засоби державної підтримки).

Сільськогосподарські підприємства займаються не лише операційною, а й фінансовою чи інвестиційною діяльністю з метою досягнення максимально можливого використання фінансових ресурсів й отримання прибутків. У той же час вкладення капіталу у фінансову та інвестиційну діяльність пов'язано з підвищеним ризиком, порівняно з операційною діяльністю [1].

В організаційній та управлінській роботі сільськогосподарських підприємств фінансова діяльність посідає особливе місце. Від неї багато в чому залежить своєчасність і повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та розвитку підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою й іншими суб'єктами господарювання. Під фінансовою діяльністю слід розуміти систему використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів. Фінансова діяльність аграрного підприємства спрямована на виконання основних завдань, які здійснюються за їх основними напрямками (рис. 1). Фінансове прогнозування та планування є однією з найважливіших ділянок фінансової роботи сільськогосподарського підприємства. На цій стадії фінансової роботи визначається загальна потреба в грошових коштах для забезпечення нормальної операційної й інвестиційної діяльності та можливість одержання таких коштів.

Рис. 1. Основні завдання та напрями здійснення фінансової діяльності сільськогосподарського підприємства

За ринкових умов аграрне підприємство самостійно визначає напрямки та розмір використання прибутку, який залишається в його розпорядженні після сплати податків. Метою складання фінансового плану є визначення фінансових ресурсів, капіталу та резервів на підставі прогнозування величини фінансових показників: власних оборотних коштів, амортизаційних відрахувань, прибутку, суми податків. Підприємства, плануючи витрати на виробництво та реалізацію сільськогосподарської продукції, неодмінно слід урахувувати резерви зниження її собівартості, до яких належать: поліпшення використання основних виробничих засобів та збільшення у зв'язку з цим випуску продукції на кожен гривню основних засобів; раціональне використання сировини, матеріалів, палива, енергії та скорочення витрат на одиницю продукції без зниження її якості; зменшення затрат живої праці на одиницю продукції на основі науково-технічного прогресу; скорочення витрат на реалізацію продукції за рахунок удосконалення форм її збуту; зменшення втрат від браку та безгосподарності, ліквідація непродуктивних витрат; економія в адміністративно-управлінській сфері на підставі раціональної організації апарату управління підприємством [4, с.121].

Спираючись на опрацьовані фінансові показники, сільськогосподарські підприємства складають перспективні, поточні та оперативні фінансові плани. Поточна та оперативна фінансова робота на аграрному підприємстві спрямовується на практичне втілення фінансового забезпечення його підприємницької діяльності, постійне підтримування платоспроможності на належному рівні. Зміст поточної оперативної фінансової роботи на сільськогосподарському підприємстві

ві полягає в слідкуючому: постійна робота зі споживачами стосовно розрахунків за реалізовану сільськогосподарську продукцію (роботи, послуги); забезпечення своєчасної сплати податків, інших обов'язкових платежів у бюджет та цільові фонди; своєчасне проведення розрахунків із заробітної плати; своєчасне погашення банківських кредитів та сплата відсотків; здійснення платежів за фінансовими операціями та ін. [3, с. 34].

При цьому важливим є здійснення аналізу та контролю фінансової діяльності сільськогосподарського підприємства, під яким розуміють діагноз його фінансового стану, що уможливорює визначення недоліків та прорахунків, виявлення та мобілізацію внутрішньогосподарських резервів, збільшення доходів та прибутків, зменшення витрат виробництва, підвищення рентабельності, поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому [4, с.64]. Підприємство має опрацювати таку систему показників, за допомогою якої воно змогло б із достатньою точністю оцінити поточні та стратегічні можливості

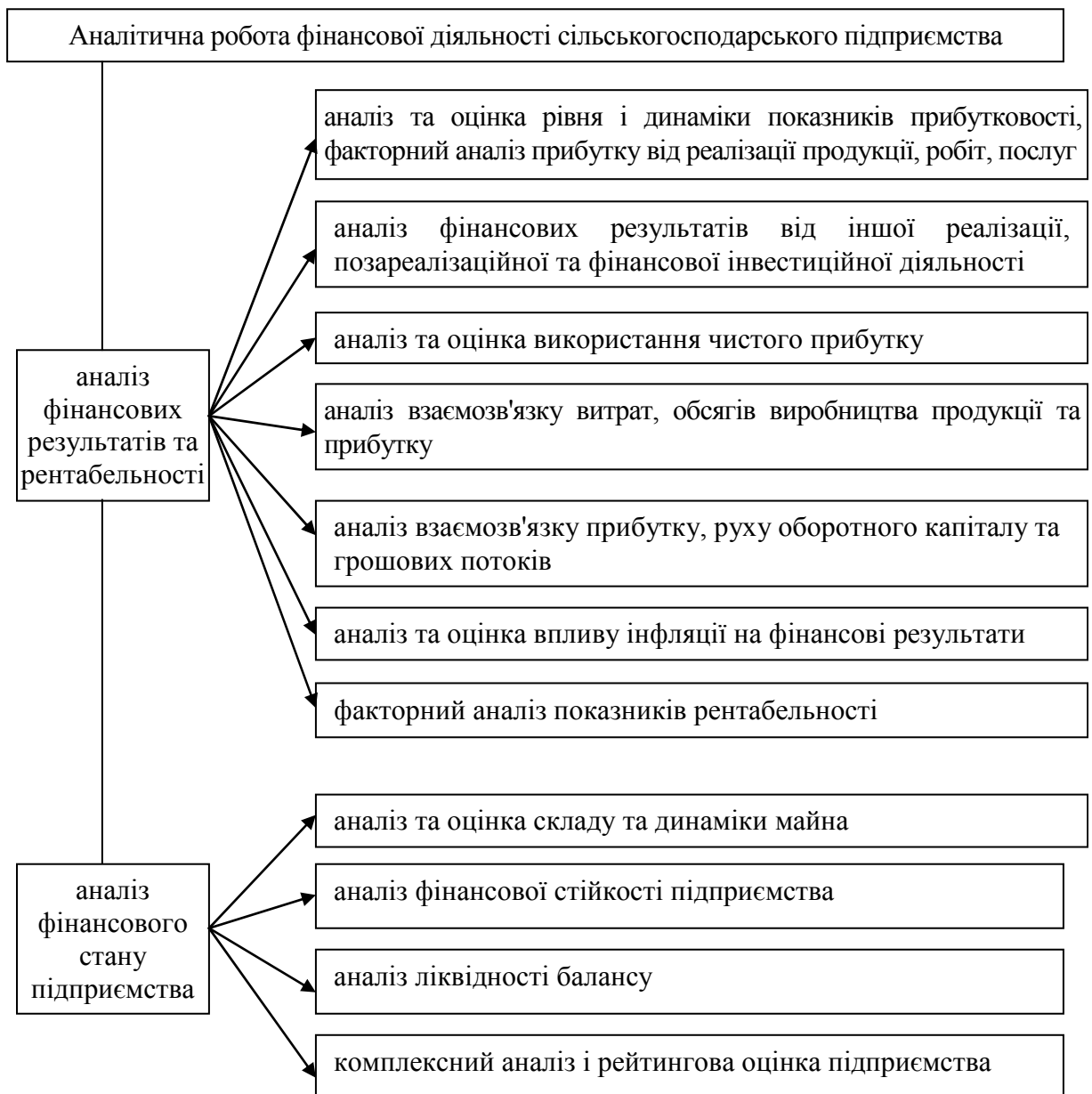

Рис. 2. Аналітична робота фінансової діяльності аграрного підприємства

підприємства. Аналітичну роботу сільськогосподарських підприємства можна поділити на два блоки: аналіз фінансових результатів та рентабельності; аналіз фінансового стану підприємства. Зокрема, аналіз фінансового стану підприємства та фінансових результатів здійснюється за основними напрямками, які наведені на рис. 2.

Висновки. За умов ринкової економіки, коли сільськогосподарські підприємства мусять самостійно вирішувати проблеми фінансового забезпечення власної виробничо-господарської та інвестиційної діяльності, значно зростає роль формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. До найважливіших завдань останніх належить забезпечення стабільності економіки та суспільного життя в країні. Це досягається в процесі оптимізації розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту як на рівні підприємств, так і на загальнодержавному рівні. На макроекономічному рівні фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств забезпечують наповнення бюджетів та позабюджетних фондів. Також важливою є роль фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств у забезпеченні збалансованості в економіці країни матеріальних та грошових фондів, призначених для споживання та нагромадження. Забезпечення такої збалансованості великою мірою впливає на стабільність національної валюти, грошового обігу, стану розрахунково-платіжної дисципліни в народному господарстві та розвитку агропромислового виробництва країни.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємств. – [2-е вид. перероб. і допов.] / О.М. Бандурка, М.Я. Коробов, П.І. Орлов, К.Я. Петрова. – К.: Либідь, 2002. – 384 с.
2. Білуха М.Т. Фінансови й контроль: теорія, ревізія, аудит: [Підруч.] / М.Т. Білуха. – К.: Українська акад. оригінальних ідей, 2005. – С. 69.
3. Крейнина М. Н. Финансовый менеджмент: [учебное пособие] / М. Н. Крейнина. – М.: Дело и Сервис, 1998. – 304 с.
4. Крутик А.Б. Основы финансовой деятельности предприятия: [учеб. пособ.] / А.Б. Крутик, М.М. Хайкин. - [2-е изд., перераб. и доп.]. – СПб.: Бизнес-пресса, 2003. – 448 с.
5. Литовских А.М. Финансовый менеджмент: конспект лекцій / А.М. Литовских - Уч. сел. – Т: ТРТУ. – 2004. - 76 з.
6. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: [підручник] / С.Ф. Покропивний. — К.: КНЕУ, 2001. — 528 с.
7. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [Навч. пос.] / Г.В. Савицька. – К.: Знання, 2004. 654 с.
8. Фінанси підприємств: [Підручник] / А.М.Поддєрьогін, М.Д.Білик, Л.Д.Буряк [та ін.]; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М.Поддєрьогін. – [5-те вид., перероб. та допов.] – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.
9. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. [Підручник] / Ю.С. Цал-Цалко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.

Рецензент – д.е.н., професор Плаксієнко В.Я.